

Postoji četiri vrste ljudi i preduzetnika:

- oni-koji se pokreću;
- oni-koji posmatraju one koji nešto novo pokreću;
- oni-koji su u većitom zakašnjenju;
- oni-koji se čude onome što se desilo;
- (nepoznati autor)

1. Preduzetništvo i preduzetnik

1.1. Definisane pojmove preduzetništvo i preduzetnik

Savremena preduzetnička ekonomija i preduzetništvo se oslanja na razigranu maštu miliona ljudi koji su voljni (spremni) da rade i misle bez obzira na radno vreme i prostor, međutim, stalno imajući u vidu opšte ekonomske zakonitosti, odnosno principe ekonomije, pravnu državu i vladavinu zakonitosti i tržišnu privredu sa dominacijom privatnog vlasništva.

Preduzetna ekonomija i savremeni menadžment, više i od svih do sada otkrivenih visokih tehnologija, uticali su na kulturno-civilizacijsku **promenu slike sveta**, posebno u smislu **promene načina života i zapošljavanje radne snage**.

- ❖ Preduzetništvo, mada još uvek **praksa i kao nauka** se nalazi u osnivanju, **izmenilo je** političku, socijalnu, tehnološku, ekonomsku, finansijsku i obrazovnu strukturu američkog, nemačkog, japanskog, korejskog, singapurskog, kanadskog i brojnih drugih, zapadnih društava.
- ❖ Preduzetnička ekonomija predstavlja novu kulturno-civilizacijsku paradigmu, po tome, što se zasniva na **masovnom kreiranju vrednosti za potrošača, napornom kreiranju prednosti u odnosu na konkurenciju, kao i požrtvovanom radu ljudi koji poseduju prirodnu sklonost socijabilnosti**, odnosno, **međusobnom udruživanju na novoj ideji**, sa osnovnim ciljem da se ostvari poslovna sigurnost na što duži rok.

* **Paradigma**= primer za ugled, uzor, uzorak, obrazac

Preduzetno promišljanje preduzeća odvija se u funkciji uslova **tržišne privrede** uz potpuno poštovanje potreba, želja, problema, zahteva i **očekivanja potrošača** na osnovama standarda ISO 9000, ISO 14000, HACCP, dakle, koje obezbeđuje izgradnju integralnog sistema obezbeđenja kvaliteta na sasvim određen način.

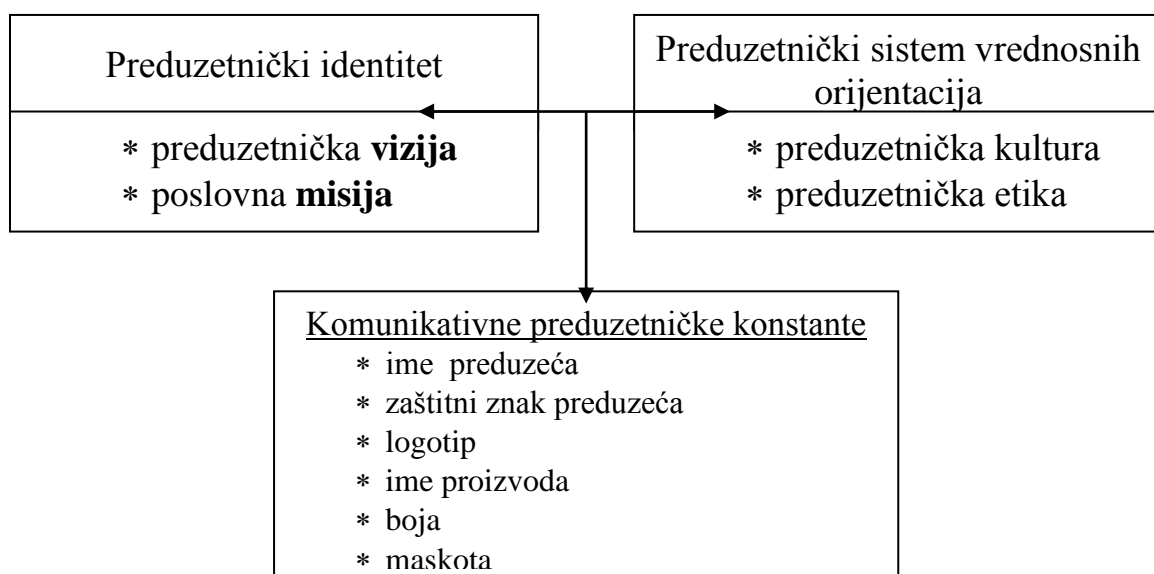
Preduzetnik, preduzetni menadžment, treba da izučavanjem procesa rada i pojava u preduzeću u posmatranju (systems-in-focus), koja predstavlja skup funkcija koje u **interaktivnom dejstvu** obezbeđuju ostvarenje preduzetničke **vizije i poslovne misije, ciljeva i zadataka, politika i strategija** u cilju ostvarenja projektovanih efekata potrebnih za zadovoljenje kvaliteta života zaposlenih, opstanka i razvoja preduzeća u vremenu i datim uslovima podmirenja potreba, otklanjanja želja, zadovoljavanja zahteva, rešavanja problema i ispunjavanja očekivanja građana kao potrošača i institucija kao kupaca.

Preduzetnik treba da je **pokretan voljom za profitom, kriterijumom kreiranja nove vrednosti za potrošača i nove prednosti u odnosu na konkurenciju**, tako da odgovarajućim strategijama, vrednost i prednost održava u što dužem vremenskom razdoblju. Naime, bez volje za profitom kao pokretačkom snagom, nije ostvarljivo inovativno preduzetništvo, a niti preduzetnička ekonomija u celini, koja ne uvažava preduzetnikova

očekivanja u pogledu profita.

Preduzetnik da bi mogao preživeti, opstati i ostvariti profit, prisiljen je da u okviru ekonomske nužde (prinude) **donosi određene odluke i snosi potpuni rizik**. U slučaju donošenja ispravnih odluka u pogledu potrošača i konkurencije, ostvaruje profit u visini inovativnog preduzetničkog kvaliteta, dok, suprotno, u slučaju donošenja loših odluka, snosi sve posledice, uključujući i propadanje. Preduzetnik je zato prisiljen da prioritarno donosi odluke (vidi sliku 1) **u vezi izbora područja poslovanja**, što, drugim rečima znači, **pretvaranje preduzetničke vizije i poslovne misije** u preduzetnički identitet (prepoznatljivost) i sistem vrednosnih orijentacija.

Slika1. Preduzetnički identitet i sistem vrednosnih orijentacija

Preduzetnik-lider se u odnosu na potrošače predstavlja preduzetničkom vizijom budućnosti i poslovnom misijom (menadžer) kao svrhom i razlogom postojanja preduzeća. **Njegov osnovni cilj jeste kreiranje nove vrednosti za potrošača**, a sticanjem što većeg broja lojalnih potrošača, osmišljava nove prednosti u odnosu na konkurenciju.

Preduzimač je čovek-ličnost, koja je nošena snažnim nagonom volje da postigne što veći profit (generalni cilj) na stečenoj satisfakciji (poverenju) potrošača. Tako se uspostavlja **realan odnos između preduzetnika i potrošača** na paradigmi, **što god veći broj lojalnih potrošača uspe preduzetnik da privuče**, to ima veće šanse za ostvarivanje profita. **Inovativno preduzetništvo** kao nova kulturno-civilizacijska paradigma veoma se **različito definiše**, tako da postoje veoma **različita teorijska stanovišta i njegovo definisanje**.

■ **Prvo stanovište** se zasniva na **definisanju** preduzetništva prema **kriterijumima oslanjanja na šanse i mogućnosti** koje su praćene sposobnošću i spremnošću individue (pojedince) da ih prati bez obzira na resurse i sredstva koja stoje na raspolaganju. **Preduzetništvo se oslanja na šest osnovnih pretpostavki:**

- **Pretpostavka 1:** preduzetničko društvo je ono koje **prati šanse i mogućnosti** nezavisno od sredstava i resursa koja se sada nalaze pod njegovom direktnom kontrolom.

- ❑ **Pretpostavka 2:** nivo **preduzimljivosti** preduzetnika, zasnovana na šansama i mogućnostima, značajno zavisi od individue (ličnosti) rangirane prema kriterijumima savremenog menadžmenta.
- ❑ **Pretpostavka 3:** preduzetništvo se nalazi u direktnoj zavisnosti od **preduzetničke inicijative** preduzetnika spremnog za **napore** da otkriva šanse i mogućnosti, pri čemu se obrazovanje stavlja u funkciju dopunske sposobnosti da se šanse i mogućnosti sistematizuju.
- ❑ **Pretpostavka 4:** preduzetništvo pretpostavlja **sklonost ka riziku**, bez obzira na pretnje od neuspeha u okviru shvaćenih šansi i mogućnosti.
- ❑ **Pretpostavka 5:** preduzetništvo se valorizuje (vrednuje) prema kriterijumu sposobnosti preduzetnika da u okviru sagledivih **potencijalnih rizika** iskoristi šanse i mogućnosti.
- ❑ **Pretpostavka 6:** vrednost preduzetničkog društva je utoliko veća, ukoliko **su njegove sposobnosti neformalnog povezivanja** u interne i eksterne mreže veće, jer se na naj način snižavaju rizici i alokacija ograničenih sredstava i resursa.

■ **Drugo stanovište** se zasniva na kriterijumu **procesnosti**, pri čemu se **naglašava rizik**, tako da se preduzetništvo definiše **kao proces** organizovanja, delovanja i preduzimanja rizika kao ishodišne orijentacije preduzetnika.

■ **Treće stanovište** se zasniva na orijentaciji izučavanja **efektivnosti i efikasnosti iskorišćavanja resursa od preduzetnika**, čiji je osnovni cilj izgradnja blagostanja i sopstvenog zadovoljstva. U ovom se slučaju preduzetništvo definiše **kao proces** koji se odnosi na pravilnosti korišćenja resursa sa osnovnim ciljem da se ostvari samozadovoljstvo.

■ **Četvrto stanovište** se zasniva na **definisaju preduzetništva i preduzetnika prema kriterijumima psihološke (biheviorističke) teorije i teorije ličnosti:**

- ❑ **Bihevioristička teorija preduzetništva** definiše kao proces kreiranja organizacija, a **preduzetnik** se označava kao ličnost koja kontroliše sve aktivnosti uključene u kreiranje organizacije. Prema biheviorističkom shvatanju, preduzetništva nema bez kreirane (osnovane) organizacije (preduzeća), jer završava kao činjenica kreiranja organizacije.
- ❑ **Teorije ličnosti preduzetnika** se definišu kao zbir ličnih karakteristika koje se utvrđuju primenom delphi metoda. Utvrđeno je da preduzetnik poseduje 90 osnovnih karakteristika, svedenih pomoću faktorske analize na osam grupa faktora, a to su:

***Preduzetnik** predstavlja pojedinca, ličnost sa posebnim karakteristikama, sklonostima i sposobnostima, a najčešće su to:

- sklonost riziku,
- samopouzdanje,
- autonomnost (samostalnost),
- istrajnost,
- vizionarstvo, i
- kreativnost.

o **Inovacija** podrazumeva nešto novo u odnosu na postojeće, a obuhvata:

- nove ideje,
- nove proizvode,
- nove usluge,
- novo tržište,
- nove tehnolog
- novu organizaciju
- nove izvore,
- nove resurse, itd.

o **Kreiranje organizacije** podrazumeva stvaranje pretpostavki koje će dovesti do efektivnog i efikasnog iskorišćavanja raspoloživih sopstvenih resursa i preuzimanja raspoloživih sredstava iz okruženja.

* **Za vrednosno merenje proizvodnih rezultata** pojedinih proizvodnji i preduzeća u celini koriste se dve grupe ekonomskih pokazatelja:

**efektivnost i
efikasnost**

Ekonomska efektivnost je apsolutno vrednosno merilo rezultata proizvodnje i poslovanja i izražava se u **novčanim jedinicama**.

Osnovni pokazatelji **ekonomske efektivnosti** su:

▪ **vrednost proizvodnje** $VP = Q \times C$ (količina proizvoda x cena)

▪ **dobit (profit)** $D = VP - UT$ (ukupni troškovi)

▪ **neto prihod** $NP = VP - DT$ (direktni troškovi)

$NP = D + IT$ (indirektni troškovi)

$NP = VP - VT$ (varijabilni troškovi)

$NP = D - FT$ (fiksni troškovi)

Ekonomska efikasnost je **relativno merilo** ekonomskog uspeha. Ona se utvrđuje stavljanjem u odnos apsolutnih proizvodnih rezultata i troškova. Efikasnost se ne izražava u novčanim jedinicama, već u procentima ili koeficijentima.

Osnovne ekonomske kategorije za merenje ekonomske efikasnosti su:

**▪ produktivnost
▪ ekonomičnost
▪ rentabilnost**

***Kreiranje vrednosti** podrazumeva da inovativno preduzetništvo mora kreirati novu vrednost za potrošače, tako što će biti kreiran novi posao koji raste, odnosno što će biti poboljšan postojeći posao ili zasnovan potpuno novi posao. Konačnom kreiranje vrednosti podrazumeva prelaz iz statusa quo u novo stanje.

***Profit** je osnovni pokretač inovativnog preduzetništva, jer bez profita nije izvodljiva prosta i proširena reprodukcija, odnosno rast i razvoj.

***Rast** podrazumeva opštu orijentaciju preduzetništva, jer bez rasta preduzetništvo gubi svoj izvorni praktični smisao i mogućnost teorijskog determinisanja.

***Unikatnost** se u preduzetništvu opisuje u smislu:

- posebnog načina mišljenja,
- vizionarstva u odnosu na budućnost,
- sposobnosti da se sagleda situacija kako bi se kombinovanjem snage i slabosti dostigli unikatni rezultati, itd.

o **Sopstvenik - menadžer** determiniše preduzetništvo kao kombinaciju dva ista dela ciljne usmerenosti.

Na osnovu prethodnog, mogla bi se uočiti **konceptijska i teorijska razlika između termina preduzetništvo i termina preduzetnik, i to:**

- ❖ **Preduzetništvo** predstavlja proces otkrivanja šansi i mogućnosti preduzimanja rizika u saglasnosti sa raspoloživim resursima preduzetnika.
- ❖ **Preduzetnik** je ličnost - neko ko preuzima nešto, koja se angažuje **u otkrivanju šansi i mogućnosti poslovnog poduhvata**, preuzimajući rizik u smislu racionalnog iskorišćavanja resursa koji stoje na raspolaganju.

U literaturi se termin i pojam preduzetnik (intrapreneur) u odnosu na preduzetništvo (entrepreneurship), koji imaju francusko poreklo, determinisao kroz četiri različita perioda, i to:

- ❖ **Prvi period, preduzetnik** se rečničko-leksički definiše kao ličnost koja organizuje i upravlja preduzetništvom, kao posebnim oblikom posla, a termin je u sebi sadržavao sposobnost lične inicijative i spremnosti ličnosti na rizik.
- ❖ **Drugi period, preduzetnik** se definiše kao neko ko je angažovan u području preduzetništva, tj. onaj koji organizuje, deluje i preuzima rizik od izvesnog ili neizvesnog poslovnog podhvata.
- ❖ **Treći period, preduzetnik** se definiše kao nepopustljivi tragač za šansama i mogućnostima, koristeći se pri tome sopstvenim resursima i izvorima sredstava iz okruženja, primenom strategijskog menadžmenta i strategijskog planiranja. U okviru ove faze razvijene su interdiscipline definicije preduzetnika, i to:
 - **Ekonomistima** je preduzetnik ličnost koja kombinuje resurse, radnu snagu, materijal i druga ograničena sredstva podvrgavajući ih promenama i inovacijama za novu svrhu.
 - **Psiholozima** je preduzetnik ličnost podsticana različitim motivima sa ciljem da ostvari nešto, da eksperimentiše, da ispunjava ili koristi autoritet drugih
 - **Politikolozima** -nesklonim preduzetništvu, preduzetnik je ličnost koja se teško podvrgava kontroli; a sklonim preduzetništvu, preduzetnik je ličnost koja traga za efektivnim načelima da se otpočne i završi novi posao.
 - **Biznismenima** - protivnicima preduzetništva, preduzetnik je agresivni konkurent i; sklonim preduzetništvu - preduzetnik je potencijalni saveznik, izvor ponude, potrošač ili dobar investitor.

- **Preduzetnici** su nosioci preduzetništva u preduzeću koje već postoji ili nosioci novih ideja u preduzeću koje će biti osnovano.
- ❖ **Četvrti period, preduzetnik** se definiše kao ličnost koja preuzima inicijativu u poslovnim poduhvatima, tako što organizuje potrebne resurse i na sebe preuzima rizike. Naglasak je u ovoj definiciji na preduzetnika:
 - kao ličnost koja na sebe preuzima inicijativu, tj, **preduzetnik je obavezno inicijator;**
 - kao ličnost koja na sebe preuzima ulogu organizatora u procesu pribavljanja potrebnih resursa za pretpostavljenu poslovnu ideju, tj, **preduzetnik je obavezno organizator;**
 - kao ličnost koja ima ulogu garanta uspeha tako što na sebe prenosi rizik. tj, **preduzetnik obavezno snosi rizike poslovnog poduhvata.**

Preduzetnik i preduzetništvo su na taj način postali ne samo predmetom intelektualnog i teorijskog interesovanja, nego pre svega, pragmatički praktikizam velikog broja ljudi nošenih nagonom volje da se razlikuju od drugih.

1.2. Razvoj teorije preduzetništva

Termin preduzetnik i teorija preduzetništva pojavljuju se od srednjeg veka pa sve do današnjih dana, a analizirani su sa ekonomskih, socioloških, kulturnih i menadžment aspekata (slika 2).

Slika 2. Razvoj teorije preduzetništva i termina preduzetnik

Srednji vek	Preduzetnik je akter i ličnost odgovorna za obim proizvodnje.
17. vek	Preduzetnik je ličnost zbog profita sklona riziku i nalazi se u dogovoru sa vladom.
1725: Richard Cantillon (Rišard Kantiljon)	Preduzetnik je ličnost sklona riziku i razlikuje se od ličnosti koja obezbeđuje kapital.
1797: Beaudeau (Budu)	Preduzetnik je ličnost sklona riziku, planiranju, kontroli. organizaciji i privatnom vlasništvu.
1803: Jean Baptiste Say (Žan Batist Sej)	Preduzetnik je ličnost koja sa poslovnom aktivnosti ostvaruje profit za razliku od ostvarenog profita na osnovu ulaganja kapitala
1876: Francis Walker (Frensis Voker)	Razlikuje one koji poseduju finansijske fondove pomoću kojih ostvaruju profit u vidu kamate od onih koji profit ostvaruju menadžerskim sposobnostima.
1934: Joseph Schumpeter (Jozef Šumpeter)	Preduzetnik je inovator koji razvija do sada neprimenjivane tehnologije.
1961: Davide McClelland (Dejvid Mekkliland)	Preduzetnik je skroman čovek koji na sebe preuzima rizike.
1964: Peter Drucker (Piter Draker)	Preduzetnik je osoba koja maksimizira mogućnosti.
1975: Albert Shapero (Albert Šapero)	Preduzetnik je osoba koja preuzima inicijativu, organizuje posebne društveno-ekonomske aktivnosti i na sebe preuzima sve rizike od eventualnog neuspeha.

1980: Karl Vesper	Preduzetnik se različito definiše od strane ekonomista, psihologa, političara i menadžera.
1983: Gifford Pinchot (Giford Pinšo)	Preduzetnik (intrapreneur) je preduzimač u okviru preduzeća koje već postoji.
1985: Robert Hisrich	Preduzetnik kreira različite vrednosti žrtvujući na to vreme i ulažući napore u vidu preuzimanja finansijskih, psiholoških i društvenih rizika radi ostvarenja nagrade u vidu finansijskog (profita) i ličnog (psihološkog) zadovoljstva.

1.3. Istorijska dimenzija suštine preduzetništva i preduzetnika

Preduzetnik (inovator, inicijator, menadžer, donosilac odluka i rizika, biznismen, poslovni kombinitor....) - ovo su sve različiti **termini** koji se susreću u stranoj literaturi i koja označava preduzetnika, odnosno preduzetnikovo ponašanje). Najčešće je preduzetničko ponašanje oportunističko, s obzirom, da je vođeno vrednošću i uvećanjem vrednosti, što znači da **uključuje rizik i kreativnu aktivnost** u kojoj se **ideje** pojavljuju u formi stvaranja, razvijanja i transformisanja organizacije. Prema tome, preduzetničko ponašanje je determinisano sklonostima, i to, prvenstveno u pravcu kreativnosti i preuzimanja rizika. **Kreativnost** je preduzetnička aktivnost kojom se ostvaruju i uvode novine u vidu novih poslovnih ideja, novih proizvoda, novih usluga, novih stvari, novih načina, novih procesa, novih materijala itd. Da bi preduzetničko ponašanje bilo svrsishodno, mora biti proaktivno, s obzirom, da obavlja poslove koji prenošenjem nove poslovne ideje iz budućnosti u (stvarnost) sadašnjost osigurava sopstveni opstanak kompanije. Istovremeno, preduzetnička aktivnost treba da je **fleksibilna**, da bi se kompaniji obezbedila potrebna vitalnost u smislu organizacione sposobnosti da bude efikasna i efektivna (da se čine prave stvari na pravi način), čime se stvaraju uslovi za kreativnost i povećava sklonost ka riziku.

Suštinu preduzetništva je najbolje i najlakše objasniti konceptijskim i sadržajnim značenjem tokom njegovog istorijskog razvoja.

- Konceptijski razvojni period preduzetništva** pravi razliku između preduzetništva kao procesa koji se odnosi na izvršavanje aktivnosti i preduzetnika kao ličnosti koja nešto preduzima.
- Sadržajni razvojni period preduzetništva** objašnjava preduzetništvo kao poslovnu aktivnost objedinjavanja potrebnih elemenata, dok se preduzetnik posmatra kao neko ko poseduje potrebne osobine i karakteristike da takve poslovne aktivnosti može da preduzme.

Konceptijski period objašnjava suštinu preduzetničke aktivnosti prateći sledeće osnovne karakteristike:

- Inovacija** kao karakteristika preduzetništva se odnosi na modifikaciju postojećeg i uvođenje novog, odnosno na:
 - otkrivanje novog tržišta, nove tražnje i nove potrošnje, nove tržišne niše, nove kupovne moći i platežne sposobnosti, itd.;
 - uvođenje nove organizacione strukture;
 - modifikaciju postojeće tehnologije;
 - uvođenje nove tehnologije;

- otkrivanje novih izvora energije;
- modifikaciju postojeće organizacione strukture;
- uvođenje novih proizvoda ili usluga;
- modifikaciju postojećih proizvoda ili usluga;
- otkrivanje novih izvora sirovina;
- uvođenje novih metoda rada, itd.

***Niša**(franc)= prevodi se kao segment, najčešće tržišni segment i označava obličasto udubljenje u zidu, izdubak, slepi prozor; obično služi da se u nju stavi kip, poprsje ili drugi kakav ukras

□ **Preuzimanje rizika** kao karakteristika preduzetništva odnosi se na poduhvate (projekte) pune neizvesnosti radi **sticanja novog profita**:

- potencijalni profit nije moguće u potpunosti predvideti;
- predvidivost potencijalnog profita nije izvodljiva usled velikog broja nepredvidivih okolnosti i faktora koji utiču na njegovo ostvarenje;
- povećanje stepena umanjenja rizika, ali ne i njegovog potpunog izbegavanja, omogućeno je primenom savremenih modela i tehnika predviđanja;
- poslovne odluke preduzetnika su u principu nesigurne, odnosno, preduzetnik je "kockar" koji ulazi u "igru" sa neizvesnostima;
- stepen rizičnosti najčešće zavisi od stepena inovativnosti preduzetnika, **tj. što je inovativnost veća i rizik je veći**, odnosno što je rizik veći potencijalni profit je veći i neizvesniji.

□ **Nezavisnost u delovanju** kao karakteristika preduzetništva omogućuje preduzetniku da deluje kao **samostalni inicijator** u kontrolisanom i nekontrolisanom okruženju (području poslovnog delovanja, ciljnog tržišta, ciljnom tehnologijom itd):

- nezavisnost preduzetničke inicijative se manifestuje njegovim **liderskim performansama**, tj. samo preduzetnik-lider može biti nezavistan u delovanju;
- izvesnost uspeha preduzetnika zavisi od njegove sposobnosti da konkretne šanse na tržištu pretvori u sopstvene mogućnosti;
- preduzetnik treba da zadrži preduzetničku autonomnost kod opredeljivanja ciljeva, resursa i sredstava, zbog činjenice da organizaciju svojeg delovanja treba da zasniva na što većem stepenu pretvaranja vidljivih i konkretnih šansi u realne mogućnosti;
- nezavisan preduzetnik treba da je u stanju da na osnovu uvida u vidljive i konkretne šanse obezbedi potrebne resurse i sredstva.